

Turist rehberliği nasıl doğdu?

Dünyanın yazılı kaynaklara geçmiş ilk rehberleri Mısırlı rahipler, eski çağlarda seyahat etmeyi en çok seven uygarlık ise Romalılardır. İÖ 7. yüzyılda başlayan olimpiyat oyunları, organize seyahatlerin de başlangıcı olur. Anadolu'da doğup büyüyen tarihçi ve coğrafyacı Herodot, gezdiği yerlerin adetlerini ve geleneklerini öğrenip aktaran ilk tercüman rehberlerden biridir, bu yönüyle kültür turizminin öncüsü sayılabilir.

Ticaretteki artışa, yol ağlarının genişlemesine, güvenilirliğin artmasına bağlı olarak Anadolu kıyıları da turizmden ciddi paylar almaktadır. Önemli bir turizm merkezi olan Truva'da turistler İlyada'dan bölümler okuyan, eğitimli, ayrıntıları gözden kaçırmayan rehberler eşliğinde gezebilmektedirler. Ancak genel olarak rehberlik henüz kişinin geçimini sağlayabileceği bir iş değildir, rehberlerin anlatımları gerçeklere değil, söylencelere, kulaktan dolma bilgilere dayalıdır, bu nedenle güvenilirlikleri sınırlıdır.

Ortaçağ, Haçlı seferleri ile büyük ölçekli kitlesel yer değiştirmelere sahne olur. Kutsal kentlere doğru yolculuğa çıkanların çoğu macera peşindedir. Bu tür seyahat organizasyonlarında ulaşım, konaklama, yeme içme, sınır geçiş hizmetleri, güvenlik, rehberlik, giriş ücreti gibi çağımızın tur öğelerinin tümünü ilke biçimlerde de olsa görmek mümkündür. 17. yüzyıla gelindiğinde seyahat etmek, hala statü kazanmak isteyenlerin, ayrıcalıklı ve zengin olanların katılabildikleri bir yaşam biçimidir. Çünkü yolculuğun olağanüstü masraflarını karşılanabilmeyi ve uzun süre (kimi zaman birkaç yıl) çalışmadan geçinebilmeyi gerektirir.

Turizmin ve turist rehberliğinin günümüzdekine benzer bir içeriğe kavuşabilmesi için üretim yapısını bütünüyle değiştiren ve kitlelerin yaşamında büyük altüstlere yol açan Sanayi Devrimini beklemek gerekmektedir.

1851'de Thomas Cook'un İngiltere'de düzenlediği 1 günlük tren gezisi modern turizm hareketlerinin de başlangıcı sayılır. İlk geziden yaklaşık 150 yıl sonra günümüzde turizm, önceki nesillerin gitmeyi hayal bile edemeyecekleri kadar geniş bir alanda yer değiştirebilen kitleleri, gezinin her karesini planlayan tur profesyonellerini, hizmet içi eğitimleri başka meslek gruplarıyla kıyaslanmayacak ölçüde süreklilik gösteren turist rehberlerini kapsamakta.

Rehberlik mesleğinin dünü, bugünü ve meslek yasası

Osmanlı'da 19. yüzyıl sonunda görülmeye başlayan turist rehberliği, hem ülkenin tanıtımı, hem de ulusal güvenlik açısından önemliydi. 29 Ekim 1890 tarihinde yayınlanan 190 sayılı Nizamname, bu mesleğin kurumsallaştırılması çabalarının ilk örneği oldu.

18. yüzyıldan itibaren önce askeri, sonra da ekonomik gücünü kaybetmeye başlayan Osmanlı Devleti, Batı etkisine girmeye başladı. Osmanlı'ya büyük bir ufuk açan, herkese hukuki ve mali güvenceler getiren Tanzimat Fermanı'nın 1839'da ilanıyla birlikte, bir yandan güzel sanatlar, eğitim ve ticaret alanlarında Avrupa ile ilişkiler, bir yandan da İstanbul'a gelip giden veya sürekli başkentte oturan yabancı sayısı arttı. Avrupa'da seyahat alanında baş döndürücü gelişmelerin ortaya çıkması, Thomas Cook ve Belçika kökenli Wagons-Lits şirketlerinin birleşmesi, 5 Haziran 1883'te Orient-Express adı altında Paris-İstanbul tren seferlerinin başlaması gibi gelişmelerle birlikte yabancı iş adamı ve tüccarlar genellikle Beyoğlu'nda toplanmaya ve yatırım yapmaya başladılar. Kırım Savaşında Osmanlı'nın Rusya'ya karşı batılı güçlerle birlik olması, Avrupa'da efsaneler kenti İstanbul'a ilgi ve sevgi doğurmuş, bu motifle ilk prototip turistler görülmeye başlanmıştı. İşte bu hareketlilik bir süre sonra İstanbul'da rehberlerin bir meslek grubu olarak ortaya çıkmasına yol açtı.

"Rehberlik"le ilgili ilk belgelere, 29 Ekim 1890 tarihinde yayınlanan 190 sayılı Nizamnamede rastlanıyor. Rehberleri belli kurallara bağlayan bu nizamnamenin yürütülmesi görevi, İçişleri Bakanlığı tarafından belediyelere verildi. Amacı tercüman rehberlik mesleğini halihazırda yürütenleri veya mesleğe başlayacak olanları disiplin altında tutmak olan nizamname ile mesleğin icrası sırasında iyi niyet gözetmek, düzgün bir Türkçe ve yabancı dil bilgisi yeterliliğinin sınavla tespiti öngörülüyordu. Ne yazık ki; Osmanlı Hükümeti bu nizamnameyi yürürlüğe koymasına rağmen uygulaması ile pek ilgilenmedi.

Cumhuriyet dönemi ve rehberlik

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin kurulmasından iki yıl sonra, 8 Kasım 1925 tarih ve 2730 sayılı "Ecnebi Seyyahlara Tercümanlık ve Rehberlik Edecekler Hakkında Kararname" ile sıkı kurallar belirlendi. Tercüman-rehberlik mesleğine gireceklerin uymaları gerekli esasları 11 maddede toplayan bu kararname rehberlik mesleğinde eğitimin önemini gündeme getirmiş oluyordu. Kararnamenin yayınlanmış olmasına karşın, o yıllarda turistik faaliyetlerle ilgilenen resmi bir kuruluş bulunmadığından, tercüman rehberlerin gerekli bilgiye sahip olup olmadıklarının sınav sonucunda belirlenmesi kağıt üzerinde kaldı.

1928 yılında dünyada yaşanan ekonomik kriz, turizm faaliyetlerini Türkiye'de de durma noktasına getirdi. Tercüman rehberlerin büyük kısmı mesleği terk etme noktasındaydılar. Ancak ilginçtir ki o sıralarda belgeli rehberler iş bulamazken, 1928 yılı Aralık ayında, İstanbul İktisat Müdürlüğü tarafından bir rehberlik kursunun açılacağı, basın aracılığı ile kamuoyuna duyuruldu. Gazetelerde yer alan bu kurs ilanının önemi, geçici tercümanlar ile mesleğe yeni başlayanları kapsaması ve kursiyerlerin mutlaka sınavdan geçme mecburiyetinin ayrıntılı olarak belirtilmesiydi. İlk kez bir sınavdan geçerek girme hakkı kazanılan kurstan mezun olan rehber sayısı 50 idi. 1935 yılında belediyelerde turizm şubeleri kuruldu ve bir rehberlik kursu daha açıldı. Bu kez kurstan 53 kişi mezun oldu. 1940'lı yıllarda II. Dünya Savaşının etkisi ile turizm adeta durdu ve rehberlerin büyük bir kısmı mesleği bırakmak zorunda kaldılar.

1950'li yıllarda Türkiye modern turizme önem vermeye başlamıştır. 1950 yılında yapılan "İkinci Turizm Danışma Kurulu" rehberlik mesleği üzerinde önemle duruyor, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve rehberliğin turizm sektörü içindeki önemine vurgu yapan "Turist Tercüman Rehberliği" başlıklı bir rapor bu kurula sunuluyordu. Rehberliğin günün koşullarına uygun hale getirilmesi ile ilgili önemli bir çalışmanın 1951 yılında TMTF (Türkiye Milli Talebe Federasyonu) tarafından yapıldığı görülüyor. 129 üniversiteli gençten oluşan kursiyerler başarıyla açılan bu kursu bitirmiş ve mesleklerine başlamışlardı. 1955-1960 yılları arasında yine çeşitli öğrenci derneklerinin desteği ile açılan ve İstanbul Belediyesi ile Basın Yayın İstanbul İl Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen iki ayrı kurstan 128 öğrenci mezun oldu ve çeşitli dillerde rehberlik yapmak hakkını kazandılar.

20 Ağustos 1963 tarihinde kurulan ve "çalışma alanına giren konularda personel yetiştirmek üzere kurslar, uzman okullar açabilme" yetkisine sahip olan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, 1964-1968 yılları arasında rehberlik kursları düzenledi. Kurslar herhangi bir yönetmeliğe tabi değildi, 8 Kasım 1925 gün ve 2730 sayılı kararnameye dayanıyor, hizmet içi talimat ve genelgelerle yapılıyordu. İlk yönetmelik 3 Eylül 1971 gün ve 13945 sayı ile yayınlandı. "Tercüman Rehber Kursları ve Tercüman Rehber Yönetmeliği" 21 Mart 1974 tarihinde değiştirilerek "Profesyonel Turist Rehberliği Kursları ve Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği" adını aldı ve sırasıyla 1981'de, 1983'te, 1986'da, 1988'de değişikliklere uğradı.

Amaç daha nitelikli rehberlerin yetişmesi

Şu anda yenilenmesi gündeme gelmiş olan mevcut yönetmelik Resmi Gazete 'de 2.7.1986 ve 9 Ağustos 1995 tarihinde yayımlanan değişikliklerle birlikte yürürlüktedir. Aynı yönetmeliğe 51.maddeden sonra gelmek üzere eklenen madde ile fakülte ve yüksekokulların rehberlik bölümlerinden mezun olanlara gerekli şartları yerine getirdikleri takdirde Bakanlıkça kokart verileceği de hükme bağlandı.

Yukarıda görüldüğü üzere çok sık değişen yönetmeliklerde amaç, bu mesleği icra eden kişileri daha iyi yetiştirebilmek ve arzu edilen kaliteye ulaşabilmektir. Yapılan yönetmelik değişikliklerinde değişmeyen kuralların başında, açılan kurslara giriş ve bitirme sınavları ile kursa devam koşulu gelmektedir. Elbette ki amaç, yerli ve yabancı turistlere Türkiye'nin değerlerini anlatıp tanıtılabilecek güvenilir, bilgili, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda hareket eden çağdaş rehberler yetiştirmektir. Bu amaçlara uygun hareket etmeyen rehberler için caydırıcı madde ve cezaların getirildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra yabancı uyrukluların Türkiye'de rehberlik yapmaları yasaklanmış, seyahat acentelerinin belgesiz rehber çalıştırmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Rehberlik, tarihsel süreç içerisinde çok eski çağlara dayanan bir geçmişi olsa da bir meslek olarak algılanması yüzyılımızın olgusudur. Günümüzde kazandığı önemi ve genişleyen kapsamını aşağıdaki tanım oldukça iyi yansıtmaktadır: "Rehber, turistlere, ziyaretçi ve konuklara eşlik ederek, sit alanları, müzeler, anıtlar, türbeler, mabetler, tarihi eserler ve kalıntılar, folklor, kültür, sanat eserleri, el sanatları, hatıra eşyaları, eğlence yer ve olanakları hakkında doğru bilgiler verip gezdiren, gerektiğinde yaylacılık, dağ ve doğa yürüyüşü, su sporları, avcılık, kayak, mağaracılık, ornitoloji, paraşütçülük, botanik, bisiklet ve at turlarını kapsayan çeşitli spor türlerinin uygulanmasına yardımcı olan kişidir"

Meslek yasası rehberlere güç verecek

Ülke turizmine hizmet vermesi, çeşitli ülke insanlarıyla ilk karşılaşan kişi olması, turistlerle ülke insanları arasında diyalog ve iletişim sağlaması, bu mesleği ilginç bir konuma taşımaktadır. Ülkenin ve ülke insanının tüm değerlerini eşlik ettiği grubun ana dilinde aktarabilen, konukların kolaylıkla ve güven içerisinde gezip görme, tanıma ve bilgi edinmelerini sağlayan kişi olan rehber, kuşkusuz turizm sektörünün temel hizmet taşlarından birisidir.

Rehberin mesleğini gereği gibi benimsemesi, sevmesi, yaratıcı, aktif, araştırmacı, düzenli ve disiplinli olması, yeterli meslek ve genel kültür birikimine sahip olması, iyi bir yabancı dil bilgisinin yanı sıra kendi ana dilini iyi şekilde kullanması, grup üyeleri önünde etkili ve güzel konuşma yeteneğinin olması, onları sıkmadan eşlik etmesi mesleğinin gereğidir. Tur sırasında tur operatörü veya seyahat acentesi adına tek yetkili ve sorumlu kişi olduğundan, herhangi bir sorun karşısında en seri ve doğru şekilde çözüm üretebilmesi ise gerekliliğin ötesinde elzemdir. Grubunun beklentilerini, koşullar elverdiği ölçüde yerine getirmek, onları mutlu etmek ve memnun ayrılmalarını sağlamak rehberin temel görevlerindedir. Kendisine çeşitli konularda sorulacak sorulara vereceği cevaplar, göstereceği performans, yalnızca çalıştığı tur operatörü ve seyahat acentesinin değil, aynı zamanda ülkenin imajını olumlu veya olumsuz etkileyecektir. Bundan ötürü turist rehberleri ülke panoramasını, gerçeklerini iyi bilmeli ve gelişmeleri izlemelidirler.

Tur sırasında aktarması gereken konular öylesine karmaşıktır ki, bir rehberin araştırmacı kişiliği yoksa ve kendisini sürekli yenilemiyorsa arzu edilen kaliteye ulaşması kolay değildir. Ülkenin coğrafik konumunu, tarihsel geçmişini ve bununla ilgili mitolojik öyküleri, iklimini,

dağlarını, ovalarını, göllerini, akarsularını, bitki örtüsünü, yer altı zenginliklerini, komşu ülkelerle ilişkilerini, ekonomisini, hukuk sistemini, eğitim-öğretim kurumlarını, hatta sendikal örgütlenmeleri bilmeniz gerekmektedir, bu da yetmez; yolunuza rastlantı sonucu çıkabilecek herhangi bir köyle ya da bir sanatsal etkinlikle ilgili söyleyecek sözünüz olmalıdır. Köy yaşamı, köy çeşmesi, gelenekler, giysiler, kadınlar, geleneksel/çağdaş sanat vb. Böylesine bir birikimi elde etmek için rehberin her şeyden önce yüksek bir genel kültüre sahip olması ve bu disiplinlerle ilgili bir senteze varmış olması gerekir.

Turizm sektörünün ara iş gücü elemanları arasında rehber, en ağır ve yıpratıcı görevlerden birisini yerine getirmektedir. Ağır ve yıpratıcı olduğu kadar son derece önemli olan rehberlik hizmeti verilirken ülke tüm kurumlarıyla temsil edilmekte ve rehber kültür elçiliği de yapmaktadır. Nitelikli bir eğitimin yanı sıra, sürekli yenilenme konusunda da çaba harcayan ve dünya rehberleri arasında haklı bir gurura sahip olan Türk rehberlerinin meslek yasasının çıkarılmamış olması, mesleği icra eden herkesi derinden üzmemekte, cesaretini kırmaktadır. Beklenti; en kısa sürede mevcut tasarının yasalaştırılarak, devlet tarafından uzun yıllardır ihmal edilmiş olan rehberlik mesleğinin ciddi şekilde sahiplenilmesidir.

Yrd. Doç Dr. Özdal DEĞİRMENCİOĞLU

Gazi Üniversitesi Ticaret Turizm Fakültesi

Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü

Öğretim Üyesi ve Profesyonel Turizm Rehberi